

1950 - 1980

Dne 18.dubna přinesla Československá tisková kancelář tuto zprávu :

O návratu katolických řádů k náboženskému poslání

V poslední době bylo zjištěno, že nástrojem zahraničních nepřátel republiky se staly katolické kněžské řády. Při soudním pojednávání rozvratné protistátní činnosti bylo prokázáno, že v četných klášterech byli ukrýváni nepřátelští agenti, vyzvědači a dokonce vrahové. V klášterech byla odhalena skladiště zbraní, tajné vysílací stanice, a mnohé kláštery se staly základnami vyzvědačské a rozvratné činnosti.

Zejména od vydání nových církevních zákonů, které učinily konec nadějím, že by světské duchovenstvo bylo možno dále pověřovati úkoly rozvratného rázu, předurčila reakční katolická hierarchie z rozkazu Vatikánu především mužské řády jako své hlavní pomocníky při uskutečňování svých rozvratných cílů.

Aby bylo znemožněno pokračování v této nepřátelské činnosti katolických řádů, bylo přikročeno k opatření, která znamenají návrat řádů k jejich původnímu a pravému náboženskému poslání. Poněvadž bylo zjištěno, že v prostorných klášterních budovách žilo vždy jen několik jednotlivců, kteří nepracovali a zabývali se ponejvíce štváním a pobuřováním, byly řády soustředěny do několika klášterů, kde budou mít možnost, aby se věnovaly ryze náboženskému poslání podle zvláštních předpisů vlastní řehole.

Uprázdňené klášterní budovy budou dále sloužit především potřebám katolické Charity a sociálním a zdravotním účelům. Některé bude možno přeměnit na byty, jichž obyvatelstvo v okolí klášterů tak citelně postrádá.

J.Neuls-M.Dvořák :

Co se skrývalo za zdmi
klášterů

Praha 1950

str. 149

Které jsou nástroje dobrých skutků

Především Pána Boha milovati z celého srdce, z celé duše, ze vsí síly. Potom bližního jako sebe samého.

Potom - nezabíjeti. Necizoložiti. Nekrásti. Nepožádati. Nemluviti křivého svědectví.

Otítí všechny lidi. A co kdo nechce, aby se mu činilo, ať nečiní jinému. Zapíráti sebe sama, aby následoval Krista. Tělo trestati. Rozkoším se neoddávati. Půst milovati. Chudé nasycovati. Nahého odívati. Nemocného navštěvovati. Mrtvého pochovávat. V soužení přispěti. Zarmouceného těšiti. Skutků světa se straniti.

Ničemu nedávati přednost před láskou ke Kristu. Hněv neprojevovati. Hněvivosti nepopřáti času. Lstivost v srdci nechovati. Lživý mír nenabízeti. Od lásky neupouštěti. Nepřísahati, aby se snad nepřísahalo křivě. Pravdu vyjadřovati srdcem i ústy. Zlým za zlé neodpláceti. Nekřivditi, ale učiněné bezpráví trpělivě snášeti. Nepřítele milovati. Nezlořečiti těm, kdo zlořečí, nýbrž spíš jim žehnati. Trpěti protivenství pro spravedlnost.

Nebýti pyšný. Ani milovný vína. Ani nemírný v jídle. Ani ospalý. Ani lenivý. Ani reptavý. Ani utrhačný. Svou nadějí skládati v Boha.

Řehole sv. Benedikta
Hlava IV. /část/

Hans Urs von Balthasar
Povolání - rada - služba

K zasvěcení života povolává člověka sám Kristus. Nikdo si nesmí zvolit tuto cestu následování, pokud ho jasně nevolá Pán. Protože však každý člověk dosahuje svého optima tam, kam ho staví Boží vůle, a tam také nejlépe tuto vůli plní, nemůže se nikdo, kdo není povolán k řeholní cestě, cítit proti povolaným nějak v nevýhodě.

Ale volání ke stavu zasvěceného života je volání lásky k lásce a nemůže se proto zdařit jinak nebo být přijato jinak než jako rada : "C h o e š - l i být dokonalý ..." /Mt 19,21/. Není to "příkaz, ale rada" /1 Kor 7,25/, protože druhá cesta sama o sobě není zakázána. Není to však proto pouhá neutrální otevřenost jakési - byť lepší - možnosti, ale volání : "Následuj mě!", zrozené přímo z planoucí lásky Páně /intuitus eum dilexit eum - Mk 10,21/, jež poukazuje na otevřené dveře k lásce a doufá, že v posluchači potká tutéž lásku. Je to pozvání, jímž hostitel zve k připravené hostině /Luk 14,17/.

Jde-li o cestu lásky, má pojem rady své místo jen na jejím předstupní : v samotném životě lásky už nelze radu a příkaz rozlišovat. Proto mluví Jan stále o příkazu /a ten jde až do krajnosti, až k vydání života za bratry, jak ho za nás vydal Pán : 1 Jan 3,16/. Rozlišování sféry "pouhých rad" od "povinností uložených pod hříchem" je mu, jako každému, kdo miluje, nakonec zcela cizí. Smutek, s nímž se Pán dívá za bohatým mládencem, zasahuje duši milujícího stejně jako bolest nad urážkou přikázání. Vždyť láska je obsahem a sumou všech příkazů /Řím 13,10/ a urážka příkazu bolí Boha právě proto, že je to urážka lásky.

Povolání k řeholnímu stavu vychází od Krista, z jeho lásky. Je to nabídka jeho vlastní důvěrnosti, jeho vnitřní životní formy dávající lásky. Proto zní toto povolání vždy něžně, tónem zvoucí lásky, pro kterou se hranice mezi "musím" a "smím" rozplývá. Proto je problematické oba životní stavy - jakkoli jsou navenek odlišeny - porovnávat, protože mnozí jsou povolání, ale jen málo je vyvolených /Mat 22,14/. Podobenství o rozsévání a o hostině /Luk 14,15/ dokazuje, že by cestou dokonalosti mohlo jít mnohem více lidí, než do řeholního stavu na základě svého povolání skutečně vstupuje. Tatáž nejasná proporce, jež vyjadřuje vztah lidstva ke křesťanstvu - protože mnoho lidí b y

b y l o povoláno ke křesťanství, kdyby následovali svou vnitřní milost - se znovu opakuje v církvi ve vztahu mezi dvěma stavy. Mnohem více milujících by mohlo evangelium slyšet jako pravdu spíše než jako "podobnost", slyšet slova "nikdo z vás nemůže být mým učedníkem, kdo se nezřekne svého majetku" /Luk 14,33/ ve vši jejich ostrosti než je umenšovat jakousi spiritualizací, chápat je v plném realismu vtělení, než vbudovávat svůj křesťanský život do světa a ptát se, co m u s í m dělat, abych nebyl ztracen, svůj život spíše nechat vstoupit do křesťanství v naději, že budu s m ě t dělat více.

Tato možnost radikalismu v křesťanství není jakožto druhá forma se světským stavem v protikladu : je to tatáž forma ve svém vlastním umocnění, zjevení důsledku, který v této existenci leží, ale může být prosvětlen jen světlem milosti povolání.

Tuto dynamiku můžeme ve velkých řeholích a ještě bezprostředněji v životě velkých zakladatelů zřetelně vidět. Řeholní život pro ně není nic jiného než důsledný život podle evangelia; jeho ustanovení jsou až do jednotlivostí vyčtená z evangelia. Např. obě řehole Basila Velikého jsou důslednou dedukcí jeho řádové formy z Písma svateho, a zase František s naivitou sobě vlastní - jež je ovšem moudrostí světce - bere evangelní chudobu doslova. Teoreticky i prakticky následují zakladatelé řádů příklad Páně, když jsou pozváni a - vzpomeňme na Bernarda - takřka přemluveni k dokonalému životu. Od této události se šíří vlny na hladině času až do nekonečna.

Spadají-li velká založení řádů časově do téže doby jako velké církevní reformy, v nichž původní žár evangelní lásky vzplane čistě a bez distance od centrálního ohniska, vyznačují se tato založení přesto svou důraznou církevností. Jsou vzdálena toho, aby se po sektářsku odlišovala od společnosti průměrných jako společnost dokonalých a vnější i vnitřní ovoce nové lásky dávají zcela k dispozici všeobecné církvi. Sebeodříkání, jež dosahuje svého vrcholu ve slibu poslušnosti, vede v katolickém smyslu bezprostředně k poslušnosti vůči církvi, právě tak jako vůči Bohu a řádovým představeným. Všichni velcí zakladatelé se vyznačují propastnou pokorou vůči hierarchické církvi, vkládají jí prostě a vděčně nové útvary do rukou. Nadřazenost duchovního stavu vůči světskému nelze podle evangelia chápat jinak než ve smyslu větší odpovědnosti za celek, hlubší služby a dokonalejšího pokoření. Tak jako Syn člověka, poslušný až k smrti, a to

k smrti kříže, se odosobňuje v Otcově ruce v nástroj vykoupení, klečí u nohou svých učedníků, dokazuje jim svou lásku až do konce a jen proto se zasvěcuje a posvěcuje, "aby o n i byli v pravdě posvěceni" /Jan 17,19/, tak je celý řeholní stav - ještě snad více než chtěl těmito slovy naznačit Tomáš Akvinský - sekundární, instrumentální, subsidiární vůči tělu církve a lidstva vůbec na jeho cestě ke spáse. Ne jen jeho vnější apoštolát, jeho díla charity a lásky k blížnému v jakékoli formě, ne jen jeho kulturní práce, ale právě tak a více než to jeho vnitřní, skrytá oběť, podstata zasvěceného života je pokladem, který se přináší Bohu za církev, za vykoupení. Ten nejskrytější kontemplativní klášter má svůj zářící katolický smysl v tom, že je městem na hoře, světlem na svícnu, odkud proudí milosti po celé zemi.

Z knihy

Die grossen Ordensregeln

Lipsko 1977

str. 36-41

Jaký má být opat

... Necht nerozlišuje v klášteře osoby. Ať jednoho nemiluje víc než druhého, leda by někoho shledal lepším v konání dobrého či poslušnosti. Před toho, kdo do kláštera vstoupil z nevolnictví, ať se nestaví urozený, leda by k tomu byl jiný rozumný důvod. Zdá-li se opatovi, že k tomu má spravedlivý důvod, může tak rozhodnout o pořadí kohokoli; jinak ať zaujímají svá vlastní místa; neboť ať otrok či svobodný, "vsichni jsme jedno v Kristu" /Gal 3,27/ a pod jedním Pánem konáme stejnou vojenskou službu : "Neboť u Boha není ohledu na osoby" /Řím 2,11/. Pouze po té stránce u něho se rozlišujeme, shledá-li, že jsme v dobrých skutcích lepší jiných a pokorní. Proto stejná budiž ke všem jeho láska, stejně ať se všemi nakládá podle jejich zásluh.

Řehole sv. Benedikta

Hlava II. /část/

Vzpomínka

Ještě i čtvrtek 27. dubna 1950 probíhal v konventu dominikánů ve Slovenské ulici v Olomouci navenek pravidelným rytmem. Ještě i na sklonku dne. Navenek. Věřící, kteří se zúčastnili v lodi kostela Neposkvrněného Početí Panny Marie každodenní mše, viděli jako obvykle desítky řeholníků v lavicích v kněžišti. Do kněžiště - prostoru před mřížkou - se vstupovalo přímo z kláštera, ne přes kostel. Z ulice ani z chrámové lodi tak nebylo vidět skryté ozbrojené postavy v civilu, které v podvečerních hodinách, už před mší, tiše obsadily klášter. Rozestavěly se uvnitř kláštera na rozích chodeb a při dveřích, aby měly plnou kontrolu nad pohybem řeholníků, ale chod bohoslužeb a ostatní projevy života v klášteře měly zůstat až do večera bez viditelných změn. Řeholníci tedy po mši ještě zpívali kompletář a pak odešli z kněžiště zpět do kláštera - kolem svých nových strážců. Mlčení při cestě chodbami patří k pravidlům klášterního života a nebylo ani tentokrát porušeno, nicméně podtrhovalo jakousi přízračnou atmosféru chvíle. Dvě skupiny mužů byly nyní v klášteře vedle sebe, v klidu a tichu, takřka bez jakékoli vzájemné komunikace. Co si asi mysleli důkladně ozbrojení muži o postavách v bílých hábitech s dlouhými růženci? Pokládali nás opravdu za nebezpečné živly, které je nutno zneškodnit pečlivě promyšlenou ozbrojenou operací? Jenže v té chvíli by byla, asi žádná diskuse neumožnila, aby jedni či druzí porozuměli smýšlení svých protějšků. Není ostatně vyloučeno, že oni /milicionáři? příslušníci Bezpečnosti v civilu?/ měli instrukce s řeholníky nehovořit.

Klidný chod života v klášteře ještě chvíli v obvyklém tichu pokračoval společnou večeří. Ale všem se vnucovala otázka, co bude dál. Otázka vyostřená neobvyklými postavami přecházejícími za okny refektáře v šeru klášterní zahrady. Ale také otázka zmírňovaná vírou v Boží prozřetelnost, mentalitou počítající v řeholi předem s životními nesnázemi - a také dobrým občanským svědomím, vědomím až groteskní nepřiměřenosti rafinovaného ozbrojeného zásahu proti klášteru. Jenže nedávný proces s řádovými představenými /mezi nimiž byl k 15 letům vězení odsouzen i P. Silvester Brait O.P., z olomouckého konventu/ poslední důvod ke klidu hodně relativizoval. Přesto je příznačné, že překladatel Nového zákona P. Pavel Škrabal O.P., přítomný s ostatními v refektáři, hledě na postavy hlídkující na zahradě vyslovil tiše větu, která svědčila o naději, nejistotě, ale i světské naivitě muže

zaujatého docela jinými problémy : "Oni snad ještě odejdou ..."

V té chvíli opravdu nikdo z přítomných kněží, bratří laiků, kleriků a noviců nevěděl, co bude dál. A představený konventu, převor P.Dalmác Žálek O.P., při večeři stále ještě chyběl.

S ním se měli ostatní olomoučtí dominikáni setkat až po večeři v jiné velké síni kláštera /v Olomouci bylo provinciální řádové studium, kde se připravovali na kněžství dominikánští klerici z celé republiky/. Kdosi z představených dal na konci večeře pokyn, aby se všichni odebrali do svých cel a v určenou hodinu - mohlo to být v osm - přišli do této velké síně.

Atmosféra mlčenlivého klidu v nejistotě pokračovala. Řeholníci nebyli na tuto chvíli tak zcela nepřipraveni. Věděli, že členové některých jiných řeholních domů, mimo jiné konventu dominikánů ve Znojmě, byli náhle někam odvezeni už před čtrnácti dny, v noci z 13. na 14.dubna. Na to dali řádoví představení novicům na uvážení, zda nechtějí v pokoji a vzájemné dobré vůli odejít z kláštera domů, jelikož dosud nejsou k řádu vázáni. Ale všichni se rozhodli setrvat. Později - patrně vzhledem k možnosti, že bude nutno nedobrovolně opustit společný dům - dostal každý člen konventu hotovost 300 Kč; jednotliví řeholníci u sebe jinak zásadně peníze neměli. A když byl převor P.Dalmác povolán na jakési jednání do Prahy, konaly se v kapli kláštera dlouho do noci společné prosebné modlitby, jichž se střídavě účastnily různé skupiny řeholníků.

Mezitím se úplně setmělo. Před řeholníky shromážděnými ve velkém sále se konečně objevil Otec převor, sám už zcela zajatec. Přišel v doprovodu pána v civilu, jehož představil - jakéhosi státního zmocněnce. Ale usmíval se a celým svým chováním se snažil ostatním dodat odvahy a klidu. Řekl, že v průběhu svého jednání v Praze byl postaven před rozhodnutí, která přesahují jeho pravomoc, a že budeme mít sami příležitost se k nim vyslovit. Zmocněncova řeč byla po věcné stránce směsí slibů a hrozeb, v tonu převažovaly spíše sliby . Státní orgány se prý rozhodly "navrátit církevní řády jejich původnímu poslání" a sami řeholníci s tím mají hlasováním vyjádřit souhlas. Nebudou-li souhlasit, potom prý nic nezaručuje. Hrozba byla zřejmě záměrná neurčitá, ale hodně neurčité bylo i to, jak mělo vypadat to "navrácení původnímu poslání". Otec převor, který už věděl více, mluvil velmi zdrženlivě, bez náznaků varování nebo nátlaku.

Myšlenka hlasování ani převorův postoj nebyly tak překvapující

vzhledem k demokratickým prvkům v řádových stanovách dominikánů. Představení jsou totiž voleni, a to na stanovenou dobu, mají vymezené pravomoci, o závažnějších rozhodnutích se bratři mají radit atp. Ovšem otázka nastolená světskou mocí už ze stanov vybočovala. Po technické stránce spočívalo tajné hlasování ve vhození bílé nebo černé kuličky do urny. Potřebné pomůcky byly v sale po ruce, užívalo se jich k volbě řádových představených i k hlasování o prospěchu kleriků při zkouškách apod.

"Hlas lidu" touto cestou vyjádřený vyzněl přesvědčivě, i když ne jednomyslně, proti zmocněncovým návrhům. Ten dal po sečtení hlasů suše na srozuměnou, že státní orgány tedy přebírají další běh věcí do svých rukou a že se všichni mají připravit k brzkému odjezdu. Toto radikální rozuzlení bylo pro řeholníky překvapením. Menšina před chvílí přehlasovaná svědčila o tom, že všichni byli situací zaskočeni a nebyli předem domluveni, tím méně "zpracováni". /Ostatně mnohem zřetelnější plebiscit noviců před několika dny vyzněl bezvýhradně pro pokračování řádového životě./ Náhlý noční přesun se dal bez souhlasu představených, proti projevenému hlasu většiny členů konventu a bez vlastního rozhodnutí nebo jen informovaného souhlasu kohokoli z řeholníků.

Pohnuté shromáždění ve velké síni bylo zakončeno zpěvem : řeholníci poklekli a zpívali dominikánským nápěvem Salve Regina - dnes už podruhé, neboť zpěvem této mariánské antifony končí každodenní společný kompletář - modlitba na závěr dne. Potom se bratři většinou opět rozešli do svých cel, ale ne ke spánku, nýbrž k balení. Neosvětlené autobusy čekající na klášterní zahradě neslyšely přijíždět nikdo, ačkoli některé cely měly okno do zahrady : musely tedy přijet už předem ...

Sebou si řeholníci odváželi především bohoslužebné knihy, roucha a náčiní, v osobních zavazadlech /hábity, breviáře/ i zvláště na nákladním autě /ornáty, misály a další bohoslužebné předměty/. Na místě ovšem musela zůstat rozsáhlá klášterní knihovna, sloužící mimo jiné studiu a přípravě kleriků. Z majetku ozbrojení strážci hned zabavili např. předem rozdané peníze v hotovosti : každý měl odevzdat oněch 300 Kč. Noví velitelé žádali, aby ozbrojení strážci drželi peníze vybrané od řeholníků viditelně v otevřené ruce. Ostražitost se tedy nevztahovala jenom na střežené ...

Kolem půlnoci byli už bratři v bílých hábitech s nevelkými zavazadly usazeni v autobusech společně s dostatečným ozbrojeným doprovodem. Zanedlouho celá kolona vyrazila ztichlým městem do tmy. Cíl nebyl oznámen.

Hodiny jízdy po tmě. Krátké zastavení kdesi v lese /stále s bdělou ostrahou/. Za svítání už se dala rozpoznat některá místa, jimiž autobusy projížděly : Dobruška, Náchod ... Když jsme konečně dorazili na rozlehlý dvůr mohutného benediktinského kláštera v Broumově, byl už den, pátek 28.dubna, v dominikanském řádovém kalendáři svátek sv. Petra mučedníka.

Rozlehlý broumovský konvent se stal jedním ze soustředovacích klášterů pro stovky řeholníků jiných řádů a kongregací : redemptoristů v černém a premonstrátů v bílém, hnědě oděných kapucínů, dále školských bratří atp. Soustředění bylo zároveň internací s důkladnou a bdělou ostrahou, navíc i denní program byl z velké části určován novými veliteli. Řeholníkům byly přidělovány různé práce - první z nich bylo vyklízení velké klášterní knihovny, jejíž bohatství bylo hned v prvních dnech odváženo neznámo kam. Pak někteří pracovali na zahradě, v kuchyni, pomáhali při drobných stavebních úpravách apod. Ale izolace řeholníků od okolního světa zůstávala důsledná a zdařilá. Návštěvy příbuzných byly povoleny až po čase, a byly ostražitě sledovány. Snad nikdo nevycházel za prací ven. K některým málo kvalifikovaným pracím byl materiál přivážen do kláštera. Tak měla část řeholníků po nějakou dobu čest vyhledávat a označovat vady materiálu na štůpcích látky v budově někdejšího benediktinského gymnasia /v areálu kláštera/, kde kdysi studovali Balbín, Jirásek a jiní o národ zasloužilí odchovanci broumovských Otců benediktinů.

O tom, jak byl vlastně míněn "návrat řádů k jejich původnímu poslání", se lze jen domýšlet. Bohoslužby, společné chórové modlitby a zpěv, ba i exercicie pokračovaly vcelku nerušeně. Velký klášterní chrám svatého Vojtěcha s postranními kaplemi k tomu poskytoval jednotlivým řádovým rodinám jakž takž dostatek místa. Ale odpadla specifická náplň činnosti zejména kněžší a kleriků : duchovní správa, kázání a misie, vyučování, přednášky a publikační činnost - vůbec služba řeholních společenství ostatním věřícím a celé společnosti. Bez knihoven, přednáškových síní a dalších chybějících předpokladů nebylo také možno pokračovat ve studiu, které patří k základním povinnostem kleriků i členů některých řádů, např. dominikánů. Tím méně přicházelo v úvahu získávání a výchova řádového dorostu. Celá perspektiva do budoucna byla nejistá.

Ze začátků společného života v Broumově stojí ještě za zmínku jakési školení, které - spolu s oním hlasováním před odjezdem - snad něco naznačuje. Přednášky či proslovy, které měly řeholní-

kům ukázat správnou orientaci, byly překvapivě neinformované. Vyznívaly asi v tom smyslu, že prostí řeholníci byli v klášte-rech svými představenými ovládáni, a nyní je jim dána možnost se z tohoto pouta vymanit. Po několika dnech zřejmého nesouzvuku těchto projevů se skutečnou mentalitou řeholníků a po jejich do-tazech a námitkách náboženského a kulturního rázu, s nimiž si referenti nevěděli rady, toto původní školení ustalo. Následova-ly jen jakési všeobecně politické desetiminutovky, konané při ranním společném nástupu řeholníků na klášterním nádvoří.

Pro většinu nových obyvatel trvala internace v broumovském klášteře jen několik měsíců. Nejprve byli představení náhle od-vezeni zvláště do želivského kláštera, k podzimu velká část ře-holníků mezi dvaceti a čtyřiceti roky věku nastoupila vojenskou službu /beze zbraně - u PTP, ale na více než tři roky/, někteří bratři /zejména laici/ odešli budovat přehradu na Klíčavě atp. Proti rozdělování a odvážení měli ovšem řeholníci námitky, ale těch se nedbalo. Jednotlivé klášterní komunity a celé řeholní společnosti byly postupně rozděleny a rozptýleny.

Ale i po letech prosvětluje tyto vzpomínky duch bratrství a pospolitosti, který se za broumovského zajetí projevoval ve spo-lečné liturgii i v každodenním soužití.

Zpracováno podle
ústního vyprávění

Podle sdělení v českém vysílání vatikánského rozhlasu ze dne 14.4.1980 bylo v dubnu 1950 přemístěno 1 910 českých a slovens-kých řeholníků, podobně v září téhož roku 10 660 řeholnic.

Stručně o řeholních společnostech a jejich práci v Čechách a na Moravě.

Činnost řádů nám připomínají kostely, budovy a zříceniny po celé naší vlasti. Jak tu žili řeholníci, jak žijí dnes, jaké mají úkoly, v čem vidí smysl svého života ? Jakými nařízeními a předpisy se řídí jejich bohoslužby, jejich každodenní činnost a jejich společný život ?

Rozmanitost dnešních řeholí je výsledkem vývoje více než půl-druhého tisíciletí. Přitom však se život všech těchto společenství utváří podle jediné základní myšlenky evangelních rad ; konkrétní formy vycházejí nakonec z několika málo základních řeholí, k nimž jednotlivé řády event. připojují vlastní stanovy.

Od 8. a 9. stol. měly největší vliv kláštery řídící se řeholí sv. Benedikta : nejprve benediktini, pak cisterciáci.

Sv. Benedikt /480-547/ čerpá ze starších řeholí. Chce nabídnout jen některé z možných forem a přebírá mnohé vyzkoušené životní způsoby a zvyky staré mnišské tradice. V závěrečné kapitole své řehole výslovně poukazuje na "řeholi našeho svatého otce Basila". V polovině 8.stol. měla Benediktova řehole v západoevropském prostoru přednost před smíšenými řeholemi a iroskotskými zvyklostmi. Zůstala směrodatnou pro všechny reformy klášterního života /Cluny, Hirsau/ a spoluurčovala jeho poustevnické formy /kartuziáni/, i pro cisterciácké hnutí hnutí, jež se vyvinulo ve vlastní řád. "Řehole sv. Benedikta zatlačovala tak postupně starší normy klášterního života v západní Evropě : vedle řehole kanovníků sv. Augustina byla na to od 8. do 13. stol. jediná řehole křesťanského západu" /Urs von Balthasar/.

Zde je třeba říci, že vedle formy klášterní existovala ještě jiná forma společného života, totiž kanovníci a kanovnice. Muži a ženy tu neskládali mnišské sliby, ale žili ve společenství podle předpisů biskupů a církevních ustanovení. Tato společenství později často přejímala jinou řeholí : řeholí sv. Augustina /kol. r. 390/. Ta byla v živém používání, když v ní reformní hnutí 11.stol. nalezlo jasně vysloveno to, oč usilovalo. Byl to jen krátký text, který se však dotýkal všech zásadních bodů s nesrovnatelnou hloubkou co do vnitřních souvislostí a tak dával celému klášternímu životu nejvyšší, ideální cíl. Odtud ona velká obliba, jíž se řehole sv. Augustina těšila. Tato řehole se šíří v kanovníckých konventech. Následují ji mnohé mužské i ženské řády a kongregace doby pozdější /rytířské řády, mercedáři, servíti, voršilky,

salesiáni, chudé školské sestry atd./

Tato řehole byla často přejímána i z jiného důvodu. Čtvrtý lateránský koncil /1215/ totiž došel k závěru, že se nové řehole nebudou připouštět. Zakládá-li se nový řád, má přijmout už schválenou řeholi. Závazná řehole karmelitánského řádu z r. 1226, zcela přizpůsobená potřebám kontemplativního života, je podobná řeholi Basilově /4.stol./ Řehole sv.Františka byla už v r. 1210 ústně potvrzena papežem Inocencem III. Na to se odvolal papež Honorius III., když v r. 1223 definitivně potvrdil konečné znění řehole. Tak se ke třem starším řeholím /Basilově, Augustinově, Benediktově/ připojila čtvrtá. Řád sv. Františka je díky svému prvnímu ustanovení centrálně řízeným společenstvím, a tak se liší od dřívějších náboženských institucí a řádů.

Zcela nový typ řehole, určený pro novou řádovou formu, potvrzuje papež Pavel III. sv. Ignáci r. 1540 pro jeho "Tovaryšstvo Ježíšovo". Pohyblivost řádové formy v ruce církve se zvyšuje u františkánů a dominikánů. Dovršuje se jezuitskou řádovou formou, jež se zřiká klausury, společné chórové modlitby a řádového roucha, aby byla k dispozici papeži pro každou apoštolskou činnost.

Potřeby doby si časem vynutily založení dalších společenství pro péči o nemocné, o sirotky, o mládež vůbec, pro vyučování, katechezi, pastorační a misie. Staré řehole jsou však stále živé.

x x x

Zde bude pojednáno o řeholních institucích v Čechách a na Moravě. Ponecháno stranou je Slovensko, které mělo organizačně jinou strukturu, neboť bylo až do r. 1918 připojeno k Uhrám. Na Slovensku byly také některé řeholní instituce, které v českých zemích nebyly. Zachycen je vývoj od nejstarších dob, v nichž u nás byly zakládány jako první řeholní instituce konventy řádu sv.Benedikta, do r. 1950. /Není-li uvedeno jinak, vztahuje se výčet řeholních domů k r. 1950/. Nepřihlíží se tedy k těm řeholním institucím, jejich členové u nás působili pouze přechodně, jako byli např. iroskotští kolumbáni, činní na Moravě okolo r. 800. Do přehledu nejsou pojatí také řeholníci a řeholnice řecko-katolického obřadu /basiliáni, Ordo S.Basilii Magni, O.S.B.M., kteří působili rovněž na Slovensku, basiliánky, řecko-katolické servitky a redemptoristé východního obřadu/, protože tyto řeholní instituce v českých zemích nikdy své domy neměly.

V hierarchickém pořadí se dělí veškeré řeholní instituce na

řeholní instituce mužské a řeholní instituce ženské. První skupina se rozpadá na řády, kongregace a společnosti, druhá skupina obsahuje řády, kongregace římské, kongregace diecézní a ústavy. V té souvislosti je třeba si uvědomit, že je zásadní rozdíl mezi řádem, kongregací a společností. Řádem rozumíme instituce, jejichž členové skládají slavné sliby : slib poslušnosti, slib čistoty, slib chudoby, někteří slib stability k určitému domu. Členové kongregací, některých společností a ústavů skládají sliby jednoduché, buď věčné, nebo na určitou dobu.

Pokud se týče historického vývoje jednotlivých řeholních institucí, lze zásadně říci, že ve starších dobách vznikaly řády, kdežto kongregace, společnosti a ústavy jsou novějšího založení. Zprvu byly činné instituce benediktinského řádu s jeho ženskou větví a instituce řeholních kanovníků, od 12.stol. vznikají četné další řády /mezi nimi rytířské, řeholních kanovníků a ostatní monastické řády/, od 13.stol. vcházejí v život mendikantské řády, od 16.stol. se uplatňovaly řády řeholních kleriků a v době od 17. do 20.stol. byly založeny početné kongregace, společnosti, ústavy. Řeholní instituce a jejich domy procházely reformami, rozdělovaly se na přísnější a mírnější observance, jež se od sebe oddělovaly v samostatné celky. Je nutné také vědět, že každý řád, kongregace, společnost a ústav má svou řeholi a kromě ní ještě zvláštní konstituce a statuta. Rozeznáváme pět řeholí hlavních : /sv. Basila, sv. Benedikta, sv. Augustina, sv. Františka a sv. Ignáce z Loyoly/, jež mohou být několika řeholním institucím společné, kdežto konstituce a statuta má každá instituce sobě vlastní.

Je třeba užívat přesné terminologie. Většina řádů se dělí na první řád, tj. řád mužský, na druhý řád, tj. ženskou větev řádu, mající někdy shodné jméno s řádem prvním /např. benediktinky/, jindy však je pojmenována názvem vlastním /např. klarisky/ a na třetí řád /terciáři/, tj. sdružení pro laiky. Některé řeholní instituce mají pouze kněze, v jiných jsou členy i laičtí bratři. Jsou řády, kde kněží jsou v menšině a kde laičtí bratři mají převahu a jsou konečně kongregace, v nichž kněží nejsou vůbec a členy jsou pouze bratři laikové. Je třeba si povšimnout termínů jako je novic, klerik, kandidátka, novicka.

Musíme si uvědomit že i domy mají svá označení a že není úplně správné jmenovat každý řeholní dům všeobecným názvem klášter : máme např. komendu, baillivu, kanonii, proboštství, opatství, převorství, kartuzii, paraklet, kolej, rezidenci, oratorium, hospic, misijní stanici. Každý z těchto názvů má své přesné vymezení

a je charakteristický pro tu či onu řeholní instituci, nechybíme ovšem, když tyto domy označíme názvem konvent. Zcela chybné je, označuje-li se každý řeholník jako mnich : mnich je pouze člen řádů mnišských neboli monastických.

x x x

A. M N I Š S K É Ř Á D Y

Mnišské řády představují nejstarší typ řeholního života. Jejich členové se nazývají mnichy. K úkolům mnišských řádů patří rozjímavý život, společný chór, práce v duchovní správě, vyučování ve škole, vědecká a umělecká činnost, práce manuální a ve starší době i soustavné obdělávání a kultivace půdy. mívají řeholi sv. Benedikta.

1. B e n e d i k t i n i /O.S.B./

Jsou nejstarším řádem západní církve. Založení sv.Benediktem. Jejich první konvent byl na Monte Cassino.

Benediktinský řád procházel od svého vzniku zajímavým a složitým vyvojem a vyšlo z něho několik reformních hnutí, jež někdy ve svém konečném stupni představují vlastní samostatné řády. Z těchto reformních hnutí je zvláště důležité hnutí clunyjské, jehož počátek byl v 10.stol. v konventě v Cluny a jež v 11.stol. za papeže Řehoře VII.dosáhlo vrcholu. Šlo přes kláštery v Einsiedeln a Hirsau, odtud do Zwiefalten, odkud r. 1117 přišli do českého konventu v Kladrubech /do té doby obsazeného domácími nereformovanými benediktiny/ první první reformovaní řeholníci do českých zemí. Dále se usadili i v Mnichově Hradišti, Postoloprtech a v Želivi. Početné domy benediktinského řádu patřily k několika tzv. kongregacím a ve všech se mniši věnovali usilovně duševní práci a horlivému studiu, jak to přikázal ještě za života sv.Benedikta Cassiodorus. Z novověkých benediktinských kongregací proslula učeností zejména kongregace sv.Maura /maurini/ ve Francii, jejíž členové byli zakladateli pomocných věd historických. V jejich duchu pracovali v 18.stol. někteří benediktini v Čechách a na Moravě. Poslední z kongregací na území českých zemí je slovanská kongregace sv.Vojtěcha, vzniklá v listopadu 1945 a skládající se z opatství v Břevnově, Rajhradě, Broumově, Praze-Žitavě a převorství v Mariboru v Jugoslavii. Znakem řádu je na zlatém trojvrší patriarší kříž s heslem PAŮ.

Domy v českých zemích : Břevnov u sv.Markéty, Broumov s gymná-

siem, Rajhrad, Praha-Emauzy. V l. 1942-45 byl konvent v Emauzích nacisty rozptýlen a konventní budova obsazena.

2. C i s t e r c i á c i /O.Cist./

Vznikli jako výsledek reformních snah sv.Bernarda z Clairvaux v konvente v Citeaux v Burgundsku. Odtud odcházeli cisterciáci budovat nové řádové domy. Členové se ve starší době věnovali zvláště horlivě kultivaci pusté krajiny a práci manuální. Domy cisterciáků se staly nejen střediskem kultury a umění, nybrž i průkopníky ve vzdělávání polí a zahrad a předními činiteli při zavádění nových pokrokových metod zemědělské práce.

České země od počátku 17.stol. tvořily jeden vikariát. /Z cisterciáckého řádu vznikl reformou řád trapistů, dnes ve světě velmi populární./

V Čechách a na Moravě měl řád tyto konventy : Osek, Marienthal v Horní Lužici a gymnasium v Chomutově, Vyšší Brod.

3. K a r t u z i á n i /O.Carthus./

Řád založil r. 1804 sv. Bruno, kanovník v Remeši, v údolí La Chartreuse. Řádová řehole je v podstatě řehole sv.Benedikta, doplněná některými ustanoveními kamaldulenského řádu. Kartuziáni, schválení r. 1276 a patřící k nejprísnejším řádům vůbec, slučují způsobem svého života prvky monastické s prvky anachoretskými. Každý z členů řádu má pro sebe malý domek, jakousi poustevnu. Ve vlastním konvente nebo v konventním kostele se shromažďují řeholníci jen při společných povinnostech.

Kartuziáni vedli bohatý duchovní život a byli oblíbeni a váženi u ranných humanistů. Např. Petrarca jim věnoval svůj spis De otio religiosorum. Kartuziánské konventy, v nichž se kněží i bratři věnovali modlitbě, rozjímavému životu, studiu a práci manuální, se staly svéráznými středisky náboženského myšlení i v českých zemích. R. 1342 vznikla kartouza Mariánská zahrada před Prahou jako první řádový dům v českých zemích. Z učenců, pracujících v pražské kartouze, zaslouží zmínky vikář konventu Michal, který kolem r. 1387 napsal vladařské zrcadlo, jež je dobrým uvedením do křesťanské státní etiky.

Kartuziáni působili ve Valdicích, Olomouci a Brně-Kralově Polí až do josefinské reformy. Mariánská zahrada u Prahy byla zničena za husitských bouří r. 1419. Kartouza valdická vstoupila do českých duchovních dějin znovu v padesátých a šedesátých letech, a to zvláštním způsobem.

B. ŘEHOLNÍ KANOVNÍCI

1. P r e m o n s t r á t i /O.Praem./

Řád byl založen r. 1120 sv. Norbertem z Xanten v Prémontré ve Francii. Řídí se řeholí sv. Augustina a má vlastní statuta. Řeholní kanovníci premonstrátské mají společný chór, věnují se duchovní správě na četných inkorporovaných farách a vědecké práci.

Domy v českých zemích : Strahov, Teplá, Želiv, Nová Říše, Sv. Kopeček u Olomouce. Obchodní škola v Liberci, reálka v Rakovníku, gymnasium v Žatci.

C. RYTÍŘSKÉ ŘÁDY

Smyslem rytířství byla nezištná obnova Božího řádu na zemi. Rytíř chránil církev a její majetek, bojoval proti pohanům, hájil slabé, vdovy a sirotky.

1. N ě m e č t í r y t í ř i /O.T./

Řád vzniklý v Akkonu pro péči o nemocné v tamním poutnickém špitále se stal se souhlasem papeže Klementa III. řádem špitálním a v r. 1198 řádem rytířským s řeholí sv. Augustina. Měl za úkol pečovat o nemocné a šířit křesťanství mezi pohany. Krátce před r. 1200 přišli členové řádu do Čech, na Moravu a do Slezska. Ze čtyř řádových bailliv, jež se zachovaly do naší doby, byla nejstarší a nejdůležitější slovenská bailliva, zbytek kdysi významné a kvetoucí řádové provincie, zaniklé za husitských válek. R. 1939 byl řád z příkazu nacistických úřadů zrušen a veškerý majetek mu zabrán. R. 1945 došlo k jeho obnově, ale na jiných organizačních základech.

Provincie bratří s provinciálním domem v Opavě byla vedena provinciálním představeným. Kostely patřící řádu byly všechny v olomoucké diecézi, právě tak jako jeho řádové ústavy : školy, nemocnice, starobince a sirotčince. V nich pracovaly sestry, tvořící provincii sester a mající provinciální dům v Opavě.

2. M a l t é z š t í r y t í ř i - j o h a n i t é /O.Melit./

Řád s řeholí sv. Augustina vznikl jako nejstarší rytířský řád r. 1048 v Jeruzalémě při špitále sv. Jana Křtitele /tento světec je řádovým patronem/ z bratrstva italských kupců z Amalfi na podporu poutníků. V r. 1118 se přetvořil na řád rytířský.

Řád byl uveden do Čech v l. 1156-1159 ke kostelu Matky Boží

pod řetězem na Malé Straně. Zde vznikl konvent kněží a odtud odcházeli členové řádu, aby zakládali nové řádové domy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Z početných komend dřívějších staletí zůstaly maltézům do 20.stol. komenda v Dožicích, Měcholupy a Obytce, na Moravě Brno-Hrušky, Opava, Dívčí Hrad. Ve třicátých letech to byly již jen komendy Brno-Hrušky, Opava, Dívčí Hrad. Z inkorporovaných far měl řád fary např. v Praze, v Pičíně, Strakončích, Horažďovicích, Podsrpu, Radomyšli a v Radobyčicích. Řád vydržoval vlastní nemocnice, jež byly zbytkem starých špitálů.

D. K Ř I Ž O V N Í C I

1. K ř i ž o v n í c i s č e r v e n o u h v ě z d o u

/O.Cr./

Řád českého původu, založený bl. Anežkou Přemyslovnou v r.1233 při špitále u kostela sv. Haštala na Františku s úkolem pečovat o nemocné a o poutníky a pracovat v duchovní správě. R. 1237 přijal řeholi sv.Augustina. V r. 1252 se řád usadil na staroměstské straně pražského mostu při kostele sv.Ducha. Sem byl přenesen i řádový špitál. Během 13.století byly pod správou pražského špitálu přivedeny špitály v Mostě, Stříbře, Chebu a Klatovech.

Do 18.stol. měl řád kromě kněží i laické bratry, potom pouze kněze. Většina kněží byla činná v duchovní správě. Ve 20.stol. působili v Praze a ve Znojmě. Ve svém začátku, v době založení bl. Anežkou, nebyli ovšem pozdější křižovníci s červenou hvězdou řádem, nýbrž špitálním bratrstvem, vedeným pravděpodobně v duchu třetího řádu sv.Františka.

E. Ž E B R A V Ě Ř Á D Y

První mendikantské řády vznikly na počátku 13.století a měly významnou účast při zakládání měst. Od samého začátku svého trvání se úzce zapojovaly do laické společnosti vznikajících měst a staly se natolik jejich složkou, že vznik města se uskutečňoval založením jejich konventu a kostela. Je pro ně charakteristické, že zakládaly své domy výhradně ve městech. Mendikantské řády si budovaly své konventy ve čtvrtích chudiny, zaměřující pro ni veškerou svou činnost a přibližující se jí co nejvíce.

Posláním členů mendikantských řádů je kromě vlastního sebeposvěcování, jež je smyslem všech řeholních institucí, chůrová modlitba a speciální apoštolát, v novější době též práce v duchovní správě, misie, kázání, zejména pro lidové vrstvy, u některých řádů také vědecká činnost a soustavné studium.

1. D o m i n i k á n i /O.P./

Byli založeni sv.Dominikem v Toulouse, potvrzení papežem Honoriem III. a do českých zemí uvedeni po r. 1225 bratry slezského původu bl. Česlavem a sv. Hyacintem. Řád má řeholi sv.Augustina s konstitucemi z r. 1228.

Od svého založení se dominikáni zabývají apoštolátem a vědeckou prací, zejména řádovou filozofií tomistickou a působí jako misio-náři a kazatelé. Při některých konventech byla domácí studia, příp. i studium generale - v nové době v Olomouci. Pro českou provincii nutno upozornit na činnost ediční v oboru filosofie a teologie v době nejnovější. Např. vydání díla Summa theologica sv.Tomáše Akvinského v l. 1932-40, časopisy jako Na hlubinu, Filosofické revue, Výhledy, Vítězové a dominikánská edice Krystal v Olomouci se sto svazky vydanych knih /mezi nimi Písmo svaté, Svati Ot-cové atd./. Pro lidové vrstvy byl vydáván měsíčník Růže domini-kánská, v r. 1948 57.ročník. Při všech konventech je zaveden třetí řád sv. Dominika pro laiky.

Konventy v českých zemích : u sv.Jiljí v Praze, Plzeň u Panny Marie Růžencové, Litoměřice, Olomouc, Uherský Brod, Znojmo, Jablonné v Podještědí, Ústí n.L.

2. M i n o r i t é /O.Min.Conv./

Řád byl založen v r. 1209 sv. Františkem z Assisi. Řád bratří menších, zprvu jednotný, se již od poloviny 13.stol. začal štěpit, když v něm vznikaly skupiny přísnější observance. Tak na jedné straně zůstali vlastní minorité a na druhé straně byly skupiny jako observanti, reformati, bernardiní, bosáci, recollecti, alcantarini a spirituálové. R. 1517 bylo skutečně rozštěpení bratří menších na dva samostatné řády, z nichž jedním byl řád bratří menších konventuálů, tedy praví minorité, druhým všechny přísnější observance, sloučené v jeden řád, tj. františkáni.

Do českých zemí přišli minorité pravděpodobně r. 1226, kdy vznikl konvent u sv. Jakuba v Praze. K československé provincii /od r. 1919/ patřily konventy ; Praha u sv.Jakuba, Most, Český Krumlov, Brno, Jihlava, Opava, Krnov, Cvilín. Slovenské domy tvořily slovenskou kustodii.

3. F r a n t i š k á n i /O.F.M./

Řád se vyvinul z přísnějších observancí minoritského řádu a stal se samostatným v r. 1517.

Československá provincie měla tyto domy : Praha u Panny Marie

Sněžné s rezidencí v Praze-Spořilově, Cheb, Tachov, Plzeň, Votice, Slaný, Hájek, Zásmyky, hospic v Hořovicích, hospic Na Skalce nedaleko Mníšku, Kadaň, Turnov, Hejnice, Hostinné, Bechyně, Jindřichův Hradec, Uherské Hradiště, Moravská Třebová, Dačice, Kroměříž.

4. K a p u c í n i /O.Cap./

Vznikli z františkánského řádu r. 1525, založení P.Matoušem z Bascia. Posláním kapucínského řádu, který svou činnost přiblížil co nejvíce lidovým vrstvám, je kázání, duchovní správa v trestnicích a nemocnicích a misie doma i v zámoří. Při kapucínských konventech je skoro všude zřízen třetí řád sv. Františka.

Československá provincie má tyto domy : Praha u Panny Marie královny andělů, hospic u sv. Josefa v Praze, Roudnice, Sokolov, Kolín, Most, Litoměřice, hospic Mělník, Zákupy, Rumburk, Žatec, Opočno, Chrudim, Horšovský Týn, Sušice, hospic v Liberci, Olomouc s teologickým studiem, Fulnek, Brno, Třebíč, Znojmo.

5. O b u t í a u g u s t i n i á n i /O.E.s.A./

Vznikli r. 1526, kdy papež Alexander IV. sloučil několik poustevnických kongregací pod společnou řeholi sv. Augustina se zvláštními statuty. Hlavním úkolem augustiniánů byla městská správa. Při některých domech bývá zřízen i třetí řád sv. Augustina pro laiky. Významná je i vědecká činnost augustiniánských knězů a jejich působení ve škole : z vědecky pracujících augustiniánů vynikli zejména konventuálové starobrněňští - opat Cyril František Napp, P.Matouš František Klácel, P.Řehoř Jan Mendel, univ.prof. P.Dr Augustin Alois Neumann.

V Čechách měl řád tyto domy : Praha u sv. Tomáše, Svatá Dobrotivá, rezidence ve Stránce, Bělá pod Bezdězem, Česká Lípa, Dolní Ročov, Vrchlabí u sv. Augustina, Domažlice. Na Moravě Staré Brno.

6. B o s í a u g u s t i n i á n i /O.E.s.A.disc./

Vznikli jako reformovaná větev obutých augustiniánů r. 1533 ve Španělsku. V českých zemích se udržel konvent ve Lnářích.

7. O b u t í k a r m e l i t á n i /o.Carm./

Vznikli ve druhé polovině dvanáctého století na hoře Karmel v Palestině jako poustevníci. Z mateřského konventu na Karmelu odešli řeholníci okolo r. 1240 do Evropy.

Konvent v Praze u sv. Havla byl zrušen za josefinské reformy. V r. 1908 byl založen konvent v Kostelním Vydří u Dačic a v

r. 1911 v Cizokrajově.

8. B o s í k a r m e l i t á n i /O.C.D./

Vznikli jako reformovaná větev řádu obutých karmelitánů s vlastními konstitucemi. Reformu provedla v 16.stol. sv.Terezie z Avily a dokončil ji sv.Jan z Kříže.

9. T r i n i t á ř i /O.Trin./

Založili je sv. Jan z Mathy a sv. Felix z Valois v r. 1198 v Cerfroid ve Francii. Jejich hlavní činností bylo vykupování a osvobozování křesťanských zajatců a otroků, a to i za cenu ztráty vlastní svobody. Trinitáři nové doby vypomáhají v duchovní správě, konají misie i mezi pohanskými národy a pomáhají vykupovat a vychovávat černošské děti.

Od trinitářů je třeba odlišovat řád Matky Boží na vykupování zajatců - mercedáře. Tento řád, založený ve Španělsku, své domy v českých zemích neměl.

Český řád na vykupování otroků, zvaný Ordo equitum Militiae Christianae sub invocatione B.Virginis Mariae et s.Michaelis Archangeli, založený r. 1618 v Olomouci, byl spíše šlechtickým bratrstvem než řádem.

Za josefinské reformy byly zrušeny kláštery v Praze u Nejsvětější Trojice, v Holešově a v Zašové.

10. m í l o s r d n í b r a t ř i /O.S.J.A.D./

Založení r. 1537 sv. Janem z Boha v Granadě s řeholí sv. Augustina. Většina členů jsou laikové, kněží jsou v menšině a konají funkci spirituála nemocných. V konventě působí též obláti /třetí řád/. Posláním řádu je péče o nemocné /milosrdní bratři jako čtvrtý řeholní slib skládají slib hospitality, jímž se zavazují k této povinnosti/ a to ve vlastních nemocnicích : ty jsou při každém konventu, právě tak jako konventní lékárna. Řádoví bratři mívají odborné zdravotnické vzdělání, jsou doktory lékařství, magistry farmacie, diplomovanými ošetřovateli, ošetřovateli, znalci praktické chirurgie, laboranty nebo jsou činní ve speciální léčbě. Řádové heslo zní : Per corpus ad animam.

Po r. 1919 byla vytvořena samostatná československá provincie, jejíž metropolitní konvent byl v Praze u sv.Šimona Judy. Měl vlastní lékařskou praktickou školu. Další domy milosrdných bratří: Nové Město nad Metují, Kuks, Prostějov, Vizovice, Staré Brno u sv. Leopolda, Letovice a Valtice /s učebním ústavem pro chirurgii/. K československé provincii patřily i konventy na Slovensku.

V r. 1941 byla československá provincie nacisty zrušena a někteří konventuálové umučeni. Po r. 1945 měla provincie ve své správě sedm nemocnic a tři asyly /dva chorobince, jeden asyl pro epileptiky/.

Z dějin lékařství třeba uvést, že člen řádu Fr. Celestin Opitz provedl v nemocnici při pražském konventě 6. února 1847 operaci při narkoze, jež byla první toho druhu v Rakousku.

F. ŘEHOLNÍ KLERIKOVÉ

Řády řeholních kleriků vznikly v 16. století. Jejich řeholním oděvem je v podstatě černý talár světských kněží té doby a země, v nichž byli založeni.

1. J e z u i t é /S.J./

Řád byl založen r. 1534 v Paříži sv. Ignácem z Loyoly, jenž sestavil i jeho řeholi. Tovaryšstvo působilo a působí na mnoha úsecích. Jeho členové jsou činní např. jako misionáři doma i v zámorí, dávají exercicie, konají kázání, vyučují na školách, zejména vyšších stupňů, působí jako vědečtí pracovníci v řadě oborů, vypomáhají v duchovní správě nebo mají vlastní fary apod. Řád, který se velice rozšířil po celém světě, byl na naléhání západoevropských královských dvorů r. 1773 zrušen. Udržel se přechodně v Rusku a v Litvě. R. 1814 byl obnoven bullou "Sollicitudo omnium ecclesiarum".

Tovaryšstvo má několik druhů domů . semináře, koleje, profesní domy, koleje určené k výchově mládeže, univerzity, menší semináře, velké koleje, rezidence, exerciční a misijní domy, členům řádu pracujícím na nějakém vědeckém díle je určen domus scriptorum.

R. 1623 byla vytvořena samostatná česká provincie /Čechy, Morava, Slezsko/. Na jejím území byly tyto řádové domy : pražské Klementinum s univerzitou a seminářem, rezidence u sv. Bartoloměje na Starém Městě se šlechtickým konviktem, kolej u sv. Ignáce na Novém Městě s gymnasiem a seminářem, profesní dům^u sv. Mikuláše na Malé Straně s gymnasiem, kolej v Chebu, rezidence na Svaté hoře, rezidence při poutním kostele ve Staré Boleslavi, v Doupově, v Tuchoměřicích, kolej v Chomutově se seminářem a s gymnasiem, rezidence v Plzni, v Bohosudově, kolej v Litoměřicích s gymnasiem a seminářem, rezidence v Krupce, kolej v Hradci Králové se seminářem a gymnasiem, kolej v Jičíně s gymnasiem a seminářem, kolej v Kutné Hoře se seminářem, rezidence v Golčově Jeníkově,

v Chlumku u Luže, v Žirči, Lubenci a Žacléři, kolej v Breznici s chlapeckou školou, kolej v Klatovech s gymnasiem a seminářem, rezidence v Třeboni a Borovanech, kolej v Českém Krumlově s gymnasiem a seminářem, rezidence v Římově, kolej v Jindřichově Hradci se seminářem a gymnasiem, rezidence v Opořanech, ve Střelských Hosticích, rezidence v Holešově, kolej v Kroměříži, kolej v Olomouci s univerzitou, konviktem a seminářem, kolej v Uherském Hradišti s gymnasiem, kolej v Brně, rezidence v Tuřanech, Čejkovicích, kolej v Telči a ve Znojmě s gymnasiem a seminářem, kolej v Opavě s gymnasiem a seminářem, rezidence v Zeměticích, v Těšíně s gymnasiem a se šlechtickým konviktem, rezidence v Albrechticích u Krnova. Po obnovení řádu přišli jezuité nejprve do Bohosudova, kde zřídili kolej s gymnasiem a chlapeckým seminářem, pak otevřeli rezidenci na Novém Městě u sv. Ignáce, na Hostýně, kolej na Velehradě s probačním domem a gymnasiem, a rezidenci v Hradci Králové, zřídili rezidenci v Těšíně, Karvině a Opavě.

Do r. 1928 byla na území Československé republiky československá viceprovincie, do níž náležely i domy na Slovensku, v r. 1928 vznikla československá provincie, jejíž součástí byla i viceprovincie slovenská. Měla rezidenci v Podmoklech s exercičním domem, rezidenci v Českém Těšíně, na Hostýně, v Opavě, kolej v Praze-Bubenči, též malý seminář, arcibiskupské gymnasium, rezidenci u sv. Ignáce v Praze 2 a papežskou kolej na Velehradě.

Ještě r. 1932 vznikla kolej v Doupově, v r. 1933 byl založen filosofický ústav v Děčíně, přemístěný do koleje v Benešově u Prahy. V r. 1936 byl v Benešově probační dům. Na Velehradě měl řád papežskou kolej, probační dům, exerciční dům a misijní papežskou školu.

2. P i a r i s t é /O.P.P.s/

Vznikli r. 1597 v Římě, kde je založil sv. Josef Kalasanský. Hlavní povinností členů řádu /kněží, kleriků a též noviců/ byla a je výuka mládeže na školách všech stupňů, přičemž tito řeholní profesori a učitelé dosáhli pozoruhodných pedagogických výsledků. Na území Čech, Moravy a Slezska měl řád 31 kolejí a rezidencí, při nichž byly filosofické ústavy, gymnasia vyšší i nižší, reálná gymnasia, reálky /piaristé byli u nás jejich zakladateli a budovateli/, hlavní a později obecné školy. Na všech svých školách věnovali piaristé hodně péče výuce přírodních věd, technických věd, fyziky, kreslení a moderních jazyků, včetně francouzštiny a italštiny. Mnozí z nich byli činní vědecky, četní byli universit-

ními profesory a dosáhli nejvyšších akademických hodností. Fiaristé vynikali vždy velkou náboženskou snášenlivostí a na jejich školách byli žáky i děti evangelického a židovského vyznání. Za více než 300 let, kdy u nás působili, vychovali mnoho set tisíc žáků a napsali nepřehlednou řadu vědeckých spisů, knih, studií a článků i školních příruček a učebnic. Přemnozí vedoucí představitelé české kultury 19.století a první poloviny 20.století byli žáky piaristických škol. Profesori a učitelé piaristického řádu se podíleli významným způsobem na budování naší národní vzdělanosti a různé vědecké obory, v přítomnosti tak rozvinuté, mohly dosáhnout dnešní vysoké úrovně právě díky průkopnické práci těchto řeholníků : nebylo oboru, v němž by nepracovali.

V druhé polovině devatenáctého století četné piaristické koleje a rezidence v Čechách zanikly a školy byly převedeny do státní školské správy. Příčiny, proč piaristických ústavů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku ubylo, byly : 1. hmotné a finanční starosti ve vydržování velkého počtu kolejí, rezidencí a jejich škol, 2. pokles počtu kandidátů, 3. celková politická situace po r.1849, jež donutila četné piaristy přejít do státní školské služby.

Ze všech kolejí a rezidencí zůstaly české provincii kolej v Mikulově, Strážnici, Litomyšli, Praze a Mladé Boleslavi.

G. M U Ž S K É K O N G R E G A C E

1. R e d e m p t o r i s t é /C.S.S.R./

Založil je v r. 1732 ve Scala u Amalfi v Itálii sv. Alfons Maria z Liguori. Účelem kongregace je konání misií, exercicie, kázání, výpomoc v duchovní správě a vědecká práce v teologických disciplínách.

Do habsburské monarchie uvedl v r. 1820 kongregaci sv.Klement Maria Hofbauer. Do provincie vídeňské patřil na našem území Filipov, Králíky, České Budějovice, Čtyřicet Lánů u Svitav. Do pražské provincie patřila kolej na Malé Straně v Praze, kolej na Svaté hoře, kolej v Obořišti, kolej v Plzni, kolej v Července u Litovle, hospic v Bílsku u Litovle, kolej v Brně. Po r. 1918 vznikly v nové československé provincii koleje v Karlových Varech, ve Staré Boleslavi, v Plané, ve Starém Kameni u Rychnova nad Malší, v Libějovicích u Strakonice, v Tasovicích, v Ostravě a ve Frýdku. Významný byl také exerciční dům v Hlučíně.

2. E u c h a r i s t i n i /S.S.S./

Založení r. 1865 v Paříži. V r. 1912 vznikl jejich dům v Běrně

při kostele sv. Marie Magdaleny.

3. S a l e s i á n i /S.D.B./

Byli založeni r. 1841 sv. Donem Janem Bosco. Jejich hlavním posláním je výchova chlapců. Členy jsou kněží i laičtí bratři. Příslušníkem této kongregace byl zesnulý Štěpán kardinál Trochta, litoměřický biskup.

V českých zemích měli tyto domy : Praha-Kobylisy, kolej ve Fryštáku se školou, kolej v Ostravě, Hodoňovice, Pardubice /chlapecský domov/, Ořechov u Polešovic, Přestavky /filosofický studentát, Brno-Žabovřesky a Ústí nad Labem-Trmice.

4. S a l v a t o r i á n i /S.D.S./

Vznikli r. 1881 v Římě. Účelem společnosti je působit v misiích doma i v zámoří, konat kázání, dávat exercicie, pracovat v duchovní správě, vychovávat mládež a vyučovat náboženství ve školách. Salvatoriáni měli konventy ve Valašském Meziříčí při studentském konviktě, v Krnově a v Brně-Husovicích. Další kolej vznikla ve Vranově u Brna, nejnověji u sv.Petra a Pavla v Prostějově.

5. V e r b i s t é /S.V.D./

Založeni r. 1875 v Holaněsku. Jejich hlavním úkolem je práce v zámořských misích. Provinciál československé provincie měl sídlo v Nitře, další ústavy byly ve Vidině a ve Štiavniku. Mezi nejnovější domy verbistů patří dům v Chrudimi /zde vyšla r.1948 kniha "Tajnosti afrického pralesa", jednající o cestách a výzkumech antropologa a etnografa P.dr. Pavla Jáchyma Šebesty, misionáře této společnosti/ a rezidence v Dolních Životicích.

6. K a l a s a n t i n i

Je to kongregace rakouského původu, založená r.1889 ve Vídni. U nás měli kalessantini jediný dům, a to v Kročehlavech u Kladna /s kostelem z r. 1931/. Hlavním posláním kongregace je péče o mládež, především o mládež dělnickou a o mladé tovaryše.

7. Š k o l š t í b r a t ř i - bratři křesťanských bezplatných škol /F.S.C./

Založeni r.1680 v Remeši sv.Janem Křtitelem de la Salle. Věnují se vyučování mládeže na různých stupních škol základních a odborných i péči o jejich výchovu /školy obecné, měšťanské, živnostenské, obchodní, pokračovací, konvikty, učitelské ústavy, sirotčince./

Jejich členové jsou laickými bratry a mají učitelskou aprobaci. Kromě slibu chudoby, čistoty a poslušnosti skládají slib bezplatného vyučování.

Do českých zemí přišli školští bratři r.1898. Usadili se v Praze Bubenči, kde zřídili komunitu a penzionát a kde vznikl i seminář pro učitele. Dále měli bratři v českých zemích konvikt Joanneum v Praze 2 a katolický učitelský ústav ve sv.Janě pod Skalou.

8. P e t r i n i /O.Ss.S./

Vznikli r. 1888 v Českých Budějovicích. Je to kongregace českého původu, jejíž členové jsou kněží a laičtí bratři. Nejstarší kolej petrinů, zvaná lidově asyl, byla v Českých Budějovicích, kromě ní měla kongregace rezidence u Sv.kamene, rezidenci v Písku a od r.1946 konvent v Bruntále, při němž byl ústav pro přípravu k pozdním kněžským povoláním.

Od této kongregace je třeba odlišit kongregaci petrinů, činnou v letech 1945-1950 v Brně, zvanou též Kongregací Krista Krále.

9. T ě š i t e l é /C.F.C./

Slovanská /česká/ kongregace, založená r. 1922 ve Vídni. K účelům této kongregace patřilo těšit chudé a nemocné, zvláště slovanšské národnosti, a konat misie, zvláště mezi Slovy v cizině.

První kolej byla ve Vídni s duchovní správou pro Čechy a Slováky. Později převzala kongregace poutní místo Mariatálů Bratislavy a Klokoty u Tábora. Další konvent vznikl v Praze na Malé Straně. Kněží kongregace byli činní i ve Francii. Od r. 1935 působili při cyrilometodějské smírné kapli v Jeruzalémě.

Ř E H O L N Í I N S T I T U C E Ž E N S K É

Institute řeholních sester se dělí na ženské řády a ženské kongregace, společnosti a ústavy.

A. Ž E N S K É Ř Á D Y

Mají přísnou klausuru a společný chór s recitací mariánských hodinek a u některých s recitací breviáře. Podlehají buď jurisdikci diecézního biskupa nebo jurisdikci řádového představeného, duchovní vedení vykonávají u nich řeholníci příslušného řádu.

1. P r e m o n s t r á t k y

Řeholní kanovnice premonstrátského řádu vznikly jako druhý řád premonstrátského řádu rovněž r. 1120, založeny též sv.Norber-

tem z Xanten. Je to přísný ženský řád s kontemplativní náplní řeholního života. Kanonie sester dosáhly značných výsledků ve vyučování, v církevním umění a ve zpěvu.

Za Josefa II. byly zrušeny kláštery vDoksanech a v Chotěšově. Premonstrátky, které v českých zemích působí v přítomné době, jsou kongregací sester třetího řádu sv. Norberta : jejich první dům vznikl r. 1901 na Sv.kopečku u Olomouce.

2. C i s t e r c i a č k y

Založeny sv. Bernardem z Clairvaux a jeho sestrou sv.Humbelinou jako druhý cisterciácký řád. Při jednotlivých konvektech bývají v novější době dívčí školy. U nás se udržel konvent v Tišnově.

3. D o m i n i k á n k y

Vznikly jako druhy dominikánský řád, založeny sv. Dominikem r.1206 dříve než řád bratří kazatelů. Kromě nich vznikaly od r. 15.století ještě kongregace sester dominikánek, jež jsou vlastně terciárkami /v českých zemích je to např. kongregace bl. Zdislavy založená r. 1889 v Řepčíně u Olomouce/. Druhý dominikánský řád je čistě kontemplativní a k hlavním povinnostem patří chórová modlitba a manuální práce. Z jeho konventů byly za Josefa II. zrušeny konventy na Starém Brně a v Olomouci.

Kongregace sester domonikánek měla dívčí školu v Brně, vychovávací a vyučovací ústav ve Vyškově, dívčí školu ve Slavkově, vyšší vychovávací a vzdělávací ústav v Řepčíně u Olomouce.

4. K l a r i s k y

Založeny sv. Klárou jako druhý řád sv. Františka, do Čech uvedeny bl. Anežkou Přemyslovnou. V českých zemích se udržel dům v Litoměřicích.

5. Ř e h o l n í t e r c i á ř k y sv.Františka z Assisi

Vznikly jako řád z různých řeholních skupin, řídících se řeholí sv.Františka z Assisi. Např. "šedé sestry" se věnovaly péči o nemocné v soukromých bytech.

6. A l ž b ě t i n k y

Jsou to vlastně řeholní terciárky sv.Františka z Assisi. Řídí se jeho řeholí a vlastními statuty. Jejich úkolem je péče o nemocné ve špitálech a v nemocnicích pro ženy /při každém konventu je nemocnice/.

V českých zemích byly tyto domy alžbětinek : v Praze u P.Marie

Sedmibolestné, v Kadani, na Starém Brně a v Jablunkově.

7. V o r š í l k y /O.S.U./

Byly založeny sv.Andělou Merici r. 1535 jako řeholní společnost k výchově dívek a k péči o nemocné. Mají čtvrtý slib vyučování a vychovávání ženské mládeže. Při všech konventech voršilek jsou dívčí školy, lycea, gymnasia, učitelské ústavy, hudební a jazykové školy, penzionáty apod.

V českých zemích byly tyto konventy voršilek : u sv.Voršily na Novém Městě v Praze s dívčím reformním reálným gymnasiem, V Liberci, v Kutné Hoře se školou ručních prací, pokračovacím kursem, měšťanskou školou a jednoroční pokračovací školou, u sv.Josefa v Brně a v Jeseníku.

8. K a r m e l i t k y

Druhý řád karmelitánů založený okolo r. 1452. Reformou sv. Terezie vznikl r. 1563 řád bosých karmelitek.

V českých zemích byly pouze bosé karmelitky. Osadily bývalou barnabitskou kolej u sv.Benedikta na Hradčanech /proto lidově nazývány nesprávně barnabitkami/.

B. Ž E N S K É K O N G R E G A C E , S P O L E Č N O S T I , Ú S T A V Y .

Kongregace, řeholní společnosti a ústavy sester se dělí na kongregace římské a diecézní.

1. A n g l i c k é p a n n y

Nejstarší ženská kongregace, založená v 17.století, původně k výchově dívek Angličankou Mary Wardovou, přechodně zrušená. Pražský dům anglických panen pochází z r. 1747. Jiné ústavy kongregace, spojené obvykle s penzionáty a internáty pro dívky, byly ve Štěkni u Strakonice, Svojsčicích u Kolína a v Nýrsku u Klatov.

2. M i l o s r d n é s e s t r y sv. V i n c e n c e z Pauly

Zvané též vincentinky, založené r. 1634 sv.Vincencem z Pauly, zakladatelem lazaristů. Cílem této kongregace je práce v oboru charity. V českých zemích měly vincentinky časté domy, jejichž sestry pracovaly v nemocnicích a sirotčincích. Jsou nejrozšířenější ženskou kongregací vůbec.

3. M i l o s r d n é s e s t r y sv. K a r l a Boromejského

Zvané též boromejky. Založeny r. 1652 v Nancy ve Francii, činné

rovněž v oboru charity. V českých zemích měly početné domy, např. Brno-Líšeň. Pečovaly např. o slepce /Klárův ústav/ a o nemocné.

4. Š k o l s k é s e s t r y III. řádu sv. Františka z Assisi

Měly od 19. stol. též konventy v Čechách. Další kongregací, věnující se vyučování dívek byly

5. Š k o l s k é s e s t r y de N ô t r e D a m e

Charitativní činnosti se věnovaly

M i l o s r d n é s e s t r y sv. K ř í ž e

S e s t r y k ř e s ť a n s k é l á s k y

D o e r y b o ž s k é l á s k y

K o n g r e g a c e s e s t e r N a v š t í v e n í P a n n y M a r i e

K o n g r e g a c e s e s t e r sv. H e d v i k y

D o e r y N e j s v ě t ě j š í h o S p a s i t e l e

K o n g r e g a c e t ě š i t e l e k

Většina kongregací, společností a ústav, římských i diecézních vznikla v 19. a 20.století. Mezi nejmladší z nich patří kongregace cyrilometodějských sester, založená r. 1928 v Brně.

Zpracováno podle materiálů,
publikovaných nakladatelstvími

Orbis, Praha /1970/ a

St.Benno, Lipsko /NDR/ 1977

"Co se skrývalo za zdmi klášterů"

"Pražský proces s desíti představiteli katolických řádů v Československu poodhrnul roušku nad tím, co se vlastně skrývalo za zdmi klášterů. Zjištěné skutečnosti jsou žalujícími dokumenty o zločinné činnosti nepřítelů, maskujícího se navenek za svá vznešená řádová roucha ... "

/str. 7/

"Průběh celého přelíčení potvrdil, že nešlo o nahodile jednání několika mnichů, nýbrž že jde o řády jako celky, o pravý obsah jejich činnosti, že jde o organizované spiknutí proti republice, řízené přímo z Vatikánu, že jde o spiknutí, počítající s tím, že lid a jeho spravedlnost nebudou hledat rozvratníky v kláštorech.

Před soudnou stolicí lidu tedy stojí Vatikán a jednotlivé řády. Ne jen několik opatů a řádových kněží ! Hle, jaká byla jejich činnost ... "

/str. 10/

"V boji Vatikánu proti naší vlasti ... byly úkoly řádů, jak tento proces ukazuje, přesně rozděleny. Řád premonstrátů ... měl připravovat ozbrojené povstání. V jeho kláštorech byly dokonce ukryty připravené zbraně. Hlavní činností jezuitského řádu ... bylo vyzvědačství; spolu s řádem redemptoristů ... měly pak úkol narušovat brannou výchovu naší mládeže, rozbíjet ČSM a udělat z mládeže povolný nástroj zahraniční reakce. Řád františkánů ... byl pověřen, aby tzv. venkovskými misemi, jimiž rozeštvával věřící, ohrožoval socialistickou výstavbu vesnice."

/str. 123/

"Do špionážní činnosti ve prospěch amerických velkokapitalistů však Vatikán pochopitelně zapojil nejen československé kláštery, ale rozdělil úkoly i pro kláštery v ostatních zemích ...

V Jugoslávii hrají Vatikánem řízení kláštery reakční úlohu ve prospěch zrádcovské, zločinné Titovy bandy ...

Ve Francii a v Itálii mají kláštery rozkládat mírové snahy lidu a být rozvědkami francouzských a italských přátel Wall Streetu v jejich boji pro dělnické hnutí...

Zkrátka kláštery celého světa podřídil Vatikán službě americkým imperialistům."

/str. 102/

"První, co udělal s. Gagara, když se vrátil z ranní směny domů, bylo, že sáhl po novinách. A jak byl unaven /tak nám píše ve svém dopise/, sedl za stůl a začal psát naší redakci : 'Musím vám napsat, co si o těch klášterech a opatech myslím. Kláštery se staly hnízdem zrádčovství a opati zrádci národa. Což si myslí, že u nás si budou jednou moci počínat jako v Močeně ? Kdyby se papež i s celým Vatikánem ještě desetkrát, stokrát přičiňoval, tak vždycky narazí na jednotu našeho lidu, kterou neohne a nerozrazí sebevětší záplava dolarů. A mají-li někteří opati a mniši pokračovat v "bohulibém" díle po vzoru deseti odsouzených zrádců, a chtějí-li z vysvěcených klášterů dělat skladiště zbraní a výrobu falešných dokladů a štvavých letáků, pak by bylo lépe, kdybychom raději kláštery neměli.'"

/str. 143-144/

"Na kapitalisty se to sype ! Oceláři první ocelárny Poldi dne 18.dubna 1950 dosáhli 12 taveb to dá ránu proradnému Vatikánu !" /text plakátu reprodukováného na str. 148-/

J.Neuls - M.Dvořák :

Co se skrývalo za zdmi klášterů
Praha 1950

Úsudek historika

"Součástí chystané akce byl soudní proces s deseti představiteli řádů, zahájený koncem března 1950. Byli křivě obviněni ze špionáže, přechovávání zbraní a z přípravy a podněcování k převratu. Tento proces byl jedním z nezákonných procesů padesátých let a v jeho mechanismu nalezneme zárodečné prvky všech deformací a nezákonností, jak je známe z pozdějších politických procesů. Jeho účelem bylo zkompromitovat církevní řády, aby byl dán podklad zákroku proti klášterům. Po odsouzení řádových kněží k vysokým trestům byla v tisku rozpoutána velká kampaň proti klášterům, kterou přípravná etapa pro akci "K" vyvrcholila.

Zárok proti klášterům byl připraven ve spolupráci s ministerstvem vnitra jako vojenská akce. V noci z 13. na 14.4.1950 byly vyklizeny kláštery a řeholní domy většiny mužských řádů a řeholníci odvezeni do tzv. centralizačních klášterů. Pro vybrané řádové hodnostáře byly zřízeny dva internační kláštery."

Revue dějin socialismu
č. 1/1969, str. 58

O životě řeholních společností ve východní Evropě

V NDR podle zprávy publikované v r. 1977 působí např. benediktini, dominikáni, františkáni, jezuité a dále oratoriáni, redemptoristé, salesiáni; z řeholnic dominikánky, františkánky, školské sestry, alžbětinky, vincentinky, klarisky aj. Nepřetržitým trváním od svého založení se mohou honosit dva kláštery cisterciáček : Marienthal /od r. 1234/ a Marienstern /1248/. Řeholníci a řeholnice se věnují pastorači, vyučování, péči onemocnělé a o mládež atp.

V Polsku jsou konventy téměř ve všech větších městech. Řeholní život je nyní charakterizován početným dorostem.

Katolické nebo pravoslavné kláštery existují též v Maďarsku, Bulharsku, Rumunsku a Sovětském svazu.

Hans Urs von Balthasar

Směr historického vývoje řádů

Klíčem k historickému vývoji řádů je služba Božímu království. Tato služba je něčím darovaným. Je to - jako každá služba v církvi - poslání, charismatický dar Ducha svatého. Zde leží její zdroj, který nelze odvodit jen z historicko-časových nutností a konstelací. To je zjevné z toho, že starší fundace se novými neruší, ani nepotlačují, ale naopak si tyto starší větve stromu církve mohou zachovat tutéž čerstvou mízu, tutéž aktuálnost jako odnože pozdější, které zdánlivě přesně odpovídají duchu doby. Benediktini nebyli překonáni mendikanty a mendikanti nebyli překonáni jezuity. Katolická církev má díky svému spojení s plně božským i plně lidským životem své hlavy takřka nepochopitelnou možnost rozvíjet se v čase a v dějinách, aniž by se vzniklé útvary - podle historických zákonů - musely rozpadnout a odumřít. Některé řádové formy ovšem ustoupily do pozadí, mnohé duchovní rodiny vyhasly. Ale také základní formy neztratily za dlouhou dobu nic ze své životnosti - tak jako samo evangelium, jehož podstatnými výrazovými formami se řády v průběhu církevních dějin staly.

Přesto však, viděno vcelku, existuje jakési zacílení vývoje řádů v průběhu staletí, jehož směr můžeme snadno vyčíst jako pohyb od pouště a osamělosti prvních řádů směrem do světa. Jestliže první mniši následovali Boží volání vnějškově viditelným odchodem ze světa do samoty, aby přirozeně už v této symbolické odloučenosti přitahovali pohledy všech a chtěně nebo nechtěně se stali apoštolskými světly, začínají se už v téže době za Pachomia a ještě jednoznačněji za Basila Velikého tyto eremité sdružovat ke společnému životu a tak se stávají živými buňkami uvnitř společenství církve. Basil i Augustin jsou biskupové, stojící uprostřed proudu církevního života. Největší muži církve, jako Atanás, Jeřem, Řehoř z Nazianzu, Jeroným, Ambrož, Maxim Vyznavač, Řehoř Veliký jsou buď přímo mniši nebo intimní přátelé mnišství a nepociťují ani v nejmenším napětí nebo rozpor mezi životem podle slibů a apoštolskou existencí v rámci hierarchické církve. Benediktini v tomto pohybu pokračují, když se navzdory klauzuře a stabilitě stávají průkopníky církevní kultury a výchovy v pozdní antice a středověku. Pohyblivost řádů v ruce církve se zvysuje u františkánů a dominikánů, kteří ze svých klášterů dobývají universitní katedry a nejvzdálenější misie, a dovršuje se ve velké obnově jezuitské řádové formy, která se vzdává klauzury, společné chórové modlitby a

řeholního šatu proto, aby byla k dispozici papeži v každé apoštolické činnosti.

V tomto vývoji chtěli někteří vidět jakési seberozpouštění řádové myšlenky, postupující připodobnění se světu až k nerozlišitelnosti obou stavů. Předpovídalo se také, že příštím podstatným stupněm vývoje bude taková forma náboženského života, kde katoličtí laici bez forem řádové poslušnosti budou náležet k volným seskupením ve světě a povedou zde křesťansky život v kontemplaci i akci. To, že takoví laici jsou, je znamením životnosti stavu evangelních rad ve světských podmínkách, což se osvědčuje v sekulárních institutech, přiměřených naší době. Ale vnitřní forma života podle evangelních rad tím není zmírněna, je spíše - pokud jde o nároky na bdělost jedince - ztížena. O postupném rozpouštění vnitřní formy nemůže být řeči. Právě porovnání velkých řeholí přesvědčí každého nezaujatého člověka o opaku. Srovnáme-li je totiž mezi sebou, vidíme, že od Basila až po Ignáce přetrvává jednotu základní koncepce, zatímco změny jsou okrajové povahy. Tutéž ideu poslušnosti, kterou zastává Ignác, najdem o třináct století dříve vyjádřenou téměř týmiž slovy u kappadockého biskupa, Tady záleží jen málo na tom, že basiliánští mniši se vedle výchovy mládeže věnují zemědělským pracím, kdežto jezuité se vedle této výchovy věnují vědě a misiím. Cesta z pouště není v žádném případě povolnou sekularizací řádů, ale je to - viděno z hlediska celých církevních dějin - jednotné hnutí, které uskutečňují učedníci Pana v evangeliu : odvolání ze světa a ze svých povolání následují Pána do samoty, jež je vždy brzy hustě zabydlena, aby ti, kdo byli jím vychováni na cestách jeho poslání, byli nejprve na zkoušku, a pak definitivně vysláni do celého světa. Ale to, že se vracejí do světa, neznamená, že se přibližují duchu světa. Lze dokonce říci, že teprve v tomto návratu do světa lze změřit celou hloubku propasti, která je od ducha světa odděluje. A tak i zakladatelé řádů; čím více synů vysílají do světa jako apoštoly, tím více upozorňují na to, aby se upevňovali v onom původním duchu odříkavé lásky. Čím vnějskově světstější je křesťanské poslání, tím vnitřněji musí být upevněno v Bohu, má-li se mu dařit. Pojmy "odvrácený od světa" a "obrácený ke světu" by se křesťansky neměly používat. Míra obrácení ke světu spočívá pro Kristova učedníka zcela v milosti jeho poslání, jehož se chopil v té míře, v níž odumřel sám sobě a světu, aby žil zcela lásce k Bohu a k bližnímu. Nejenže je třeba, aby cesta řádů působících ve světě byla doprovázena a podporována těmi řády, jež se věnují převážně kontemplaci

a pokání, ale sám apoštol - způsobem, který odpovídá jeho povolání - musí na své cestě praktikovat i kontemplaci a pokání. Mystikové a kajícíci jsou jak v kontemplativních, tak v aktivních řádech, a to nejtvrdší pokání nemusí být tělesně nejbolestnější : odumírat denně svým žádostem a vléci na ramenou kříž křesťanské lásky je jádrem každého pokání /ale "mé břemeno je lehké" !/, a "skutky pokání" mají smysl jen tehdy, jsou-li znamením a podnětem lásky. Aktivní i kontemplativní forma řádového života je stejně apoštolská, obě předpokládají týž stupeň odříkání, jakkoli rozdílně se může jevit jejich vnější způsob života.

Řádový život byl a je nejradikálnější formou následování Krista, nerozdělené služby jeho poslání. Navzdory všem pokusům odvodit je vnějškově z náboženských zvyků a sociologických forem pohanské antiky nebo buddhistického orientu, zůstává - od prvních postav Antonína a Pachomie - více než každá jiná životní forma v církvi autentickým plodem ducha evangelia. Tak jako všechny velké a subtilní věci, i řeholní život je vystaven zneužití, a teologie duchovního stavu vznikala v mnohém tápání a výkyvech. To, že stále znovu vznikaly proudy, jež se odchylovaly od linie velkých světců, je zcela lidské a nijak nás to neudivuje. Jednou je to vnější odtržení od světa, jindy přehnaná a samoučelná technická kontemplace, jinde zase extrémní tělesná askeze a nakonec i svobodná bratrstva se skrytou tendencí po duchovní soběstačnosti. Ale tyto mylné směry se nikdy nedotkly podstaty řeholí. Církev žárlivě bdí nad pravým duchem svých řádů, a jako se raduje nad jejich mnohostí a pestrostí, tak chce poznávat v každém z nich pravého ducha evangelia. Z dvoutisíciletých zkušeností už dnes ví - i když na to mnozí křesťané snad zapomínají - že všechno šíření víry a všechno organizování v církvi zůstává vposledku neplodné, nestojí-li za ním živoucí síla živé oběti, jež se, - jako poslušná, chudá a cudná láska - živí ze zdrojů ukřižované lásky Božího Syna.

Z knihy

Die grossen Ordensregeln

Lipsko 1977

Velebím Jezu Krista, Boha našeho, že vám takovou moudrost propůjčil. Nebo jsem zkusil, že stojíte v nepohnutelné víře jako přitknutí ku kříži Pána Jezu Krista i podle těla i podle ducha, upevnění v lásce Krví Kristovou, dokonale přesvědčení stranu Pána našeho, kterýžto skutečně z Davidova pokolení jest podle těla, syn Boží podle vůle a moci Boží, vpravdě z panny narozený, od Jana pokřestěný, aby všecka spravedlnost se od něho naplnila skutečně v těle za nás pod Pilátem Pontským a tetrarchou Herodem ukřižovaný. Z jehožto plodu také my jsme, skrze blahobohé utrpení jeho, jež podstoupil, aby skrze vstání svoje po všechny věky vyzdvihnul, společné znamení pro svaté a věrné své, v jednom těle církve svojí.

Sv. Ignác Antiochijský
křesťanské obci ve Smyrně

Překlad F. Sušila
Brno 1837

